

مقدمه

درخت سیب (*Malus domestica* Borkh.) از تیره گل‌سرخ (*Rosaceae*) و زیر تیره دانه‌دارها (*Pomoideae*) و در گروه خزان‌کننده‌ها (*Deciduous*) قرار دارد. طبیعی است به دلیل شباهت‌های زیاد اکولوژیک بین اغلب محصولات این گروه، به طور کلی وجوه مشترک بسیاری بین جوامع علف‌های هرز در باغ‌های درختان خزان‌کننده دیده می‌شود علت اینکه در اینجا به طور اختصاصی به علف‌های هرز باغ‌های سیب پرداخته شده صرفاً به دلیل تبعیت از عنوان مجموعه بوده است.

مسئله علف‌های هرز

به طور کلی خاک تمامی باغ‌ها حاوی مقادیر زیادی بذور علف‌های هرز است که در واقع منابع اصلی آلودگی بالقوه آن‌ها به شمار می‌روند. عوامل آلوده‌کننده دیگری نیز کم و بیش به این آلودگی کمک می‌کنند که از بین آن‌ها می‌توان به آب آبیاری، باد، کود حیوانی، ماشین‌آلات و ابزار و وسایل آلوده، حیوانات، پرندگان و غیره اشاره نمود.

علف‌های هرز در باغ‌های سیب مشکلات و مزاحمت‌های زیادی به وجود می‌آورند. آن‌ها به خصوص در خزانه‌ها و روی نهال‌های جوان‌تر باعث رقابت در جذب آب، نور و مواد غذایی و ممانعت از رشد مطلوب آن‌ها می‌گردند. رشد زیاد و کنترل نشده علف‌های هرز باعث زشتی و بدنما شدن خزانه‌ها و باغ‌ها شده و نشانه بارز ضعف مدیریت می‌باشد و در بازدیدکنندگان و خریداران نهال اثر نامطلوب به جای می‌گذارد. مشکلات ناشی از علف‌های هرز پیچنده و گیاهان انگلی را نیز نباید از نظر دور داشت. آن‌ها فرم تاج درختان و نهال‌ها را خراب نموده و از رسیدن نور کافی به آن‌ها ممانعت به عمل آورده و در برداشت محصول نیز مشکل به وجود می‌آورند. وجود ریشه و ریزوم علف‌های هرزی مانند پیچک صحرائی، مرغ و اوپارسلام در اطراف ریشه نهال‌ها باعث مزاحمت و اتلاف وقت در کندن نهال‌ها و آماده ساختن آن‌ها جهت فروش می‌گردد.

علف‌های هرز مشکلاتی در رفت و آمد کارگران و عبور و مرور ماشین‌آلات کشاورزی به وجود آورده و ممکن است باعث مفقود شدن میوه‌ها و بعضاً ابزار کشاورزی شوند. وجود علف‌های هرز می‌تواند در جریان آب آبیاری نیز اختلال بوجود آورد.

علاوه بر این‌ها، علف‌های هرز پناهگاه بعضی از حیوانات موذی بوده و نقش میزبان برای تعدادی از حشرات، کنه‌ها و عوامل بیماری‌زا را به عهده دارند.

شناسایی و مشخصات علف‌های هرز

باغ‌ها چنانچه مورد رسیدگی لازم قرار نگیرند به صورت بهترین مأمّن علف‌های هرز برای تمام فصول در می‌آیند. در واقع اکثر علف‌های هرز هر منطقه را میتوان در بین فهرست علف‌های هرز باغ‌های میوه آن منطقه جستجو کرد. با توجه به این موضوع، ذکر فهرست طولانی (متجاوز از ۱۵۰ گونه) اسامی علف‌های هرز باغ‌های میوه در این مجموعه مقدور نبوده و در این حال نیاز مبرمی نیز به آن دیده نمی‌شود. بنابراین، در این مجموعه تعدادی از مهمترین و شایع‌ترین علف‌های هرز باغ‌های میوه انتخاب و به ذکر مختصری از مشخصات ظاهری و اکولوژیک آن‌ها بسنده می‌گردد. این علف‌های هرز همراه با تصاویر آن‌ها به ترتیب در سه گروه زیر معرفی می‌شوند.

۱- پهن‌برگ‌های یکساله

۲- پهن‌برگ‌های دائمی

۳- تک‌لپه‌ای‌های یکساله و دائم

پهن‌برگ‌های یکساله

تاج خروس وحشی *Amaranthus retroflexus*

گیاهی است یکساله تابستانه، ساقه ایستاده با انشعابات زیاد، بلندی تا ۲ متر، بافت خشن، سبز کدر، گل‌ها کوچک، سبز رنگ به صورت مجتمع در سنبله‌های انتهایی. با انتشار وسیع در سطح کشور و قدرت تولید ده‌ها هزار بذر در هر بوته. زمین‌های شخم خورده، نسبتاً خشک و حاصلخیز برای رشد آن مناسب بوده و تا حدودی گرما دوست نیز می‌باشد.

انواع دیگری از تاج خروس‌های وحشی با ظواهر و عادات رویشی متفاوت در باغ‌ها رویش پیدا می‌کنند که در این جا نیازی به معرفی همه آن‌ها نمی‌بیند. بدیهی است گونه‌های گسترده تر قابلیت تحمل بیشتری در مقابل عملیات تراش دادن یا کنده شدن از خود نشان می‌دهند و امکان توسعه آن‌ها بیشتر می‌شود.

شکل ۱- علف‌هرز تاج خروس وحشی

سلمه تره *Chenopodium album*

یکساله تابستانه، دارای انشعابات پراکنده، بلندی تا ۱ متر، برگ‌ها به اشکال متفاوت ظاهر می‌شوند. خاک‌های مرطوب، سبک و نرم را ترجیح می‌دهد. ساقه‌های آن موقعی که گیاه رشد کافی می‌کند نسبتاً چوبی و محکم می‌شود. ریشه‌های نسبتاً متراکم دارد که باعث می‌شود به سختی از زمین کنده شود. گل آذین در انتهای شاخه‌ها معمولاً بدون برگ تشکیل می‌شود. از بوته‌هایی که در حال تشکیل بذر هستند نباید به عنوان خاک برگ استفاده شود. سلمه تره متعلق به خانواده چغندر (*Chenopodiaceae*) است و از این خانواده علف‌های هرز دیگری منجمله اسفناج باغ (*Atriplex patula*) نیز کم و بیش در باغ‌ها ایجاد مزاحمت می‌کنند که از بین آن‌ها سلمه تره به عنوان نمونه ذکر گردید.

شکل ۲- علف‌هرز سلمه تره

کیسه کشیش *Capsella bursa-pastoris*

یکساله زمستانه که در اوائل بهار به گل و بذر می‌رود. با انتشار وسیع در باغ‌ها و مزارع. ساقه ایستاده با انشعابات محدود انتهایی. برگ‌ها بدون دمبرگ و در پایین به صورت فشرده (روزت) معمولا خاک‌های تا حدودی لومی هوموسی و سبک را ترجیح می‌دهد. در مقابل عملیات مکانیکی که طبعا باید قبل از تشکیل بذر صورت گیرد مقاومتی نشان نمی‌دهد و در مقابل اکثر علفکش‌ها نیز حساس می‌باشد. کیسه کشیش به عنوان نمونه تیره شب بو (*Cruciferae*) معرفی گردید. گونه‌های بسیاری متعلق به این خانواده در باغ‌های میوه رویش پیدا می‌کند که مجال معرفی همه آن‌ها در این مجموعه نمی‌باشد.

گاو چاق کن *Lactuca serriola*

یکساله با رویش پاییزه، بلندی تا ۱/۵ متر، ساقه خشبی، در قسمت بالا منشعب، پراکنده در سرتاسر ایران دارای شیرابه سفید رنگ. برگ‌ها اغلب با بریدگی‌های عمیق در حاشیه. رگبرگ اصلی در پشت برگ خاردار. بذر پس از رسیدن به سادگی توسط باد به اطراف پراکنده می‌شود. اراضی شخم خورده حاصلخیز قلیایی و

باغ‌ها و حاشیه مزارع برای رشد آن مناسب می‌باشد. خشن بودن ساقه‌های گاو چاق کن باعث می‌شود برش آن تا حدودی با مشکل مواجه شود.

شکل ۳- علف هرز کاهوی خاردار (گاو چاق کن)

هفت‌بند خوابیده *Polygonum aviculare*

یکساله با رویش زمستانه و بهاره زود که در طول بهار و تابستان در مرحله گل دیده می‌شود. ساقه‌های فنی، بندبند و محکم دارد که به صورت منشعب از محل طوقه در جهات مختلف روی زمین گسترش پیدا کرده و در حالت انفرادی و به دور از رقابت، مساحت قابل توجهی را می‌پوشاند. خاک‌های فشرده و فقیر را بیشتر دوست دارد. بنابراین، جاده‌های شنی، حاشیه خیابان‌ها و نظایر آن‌ها نقاط مناسبی برای رشد این علف‌هرز به شمار می‌روند. علف هرزی مقاوم در مقابل عملیات مکانیکی و حتی در مقابل بعضی علفکش‌ها. گونه دیگر شبیه آن به نام هفت بند ایستاده (*P.patulum*) می‌باشد که بر خلاف گونه قبلی بیشتر طالب خاک‌های نرم و شخم خورده بوده و رویش آن نیز به صورت نیمه ایستاده می‌باشد.

خرفه *Portulaca oleracea*

یکساله که در فصول بهار و تابستان جوانه می‌زند. ساقه‌های گوشتی و ضخیم و قرمز رنگ و منشعب آن روی زمین گسترده می‌شود. علف هرز بسیار شایع که به علت گوشتی بودن ساقه و برگ‌های آن تحمل زیادی نسبت به گرما و خشکی دارد. بذور ریز و سیاه رنگ فراوانی تولید می‌کند. به علت خوابیدگی روی زمین از ادوات برش مصون مانده و در مقابل علفکش‌های پس رویشی عمومی (غیرانتخابی) متداول نیز تا حدودی از

خود مقاومت نشان می‌دهد. پس از وجین شدن چنانچه در شرایط مساعد قرار گیرد با تولید ریشه‌های نابجا مجدداً ادامه زندگی می‌دهد. زمین‌ها نرم، حاصلخیز و سبک را ترجیح می‌دهد.

تاج ریزی سیاه *Solanum nigrum*

یکساله تابستانه، ایستاده با ساقه‌های منشعب. میوه به شکل انگورک‌های گرد سیاه رنگ، به صورت مجتمع توسط دمگل‌های نسبتاً بلند در فاصله برگ‌ها از روی ساقه‌ها آویزان. گیاهی سمی و شایع در اکثر باغ‌ها، زمین‌های لومی کمی اسیدی تا قلیایی، هوموسی، نفوذپذیر، نرم و غنی از لحاظ ازت را ترجیح می‌دهد. گونه ای شبیه آن به نام تاج ریزی زرد (*Solanaceae*) عروسک پشت پرده (*Physalis alkekengi*) و گونه‌های دیگری از همان جنس مانند (*P.cf.angulata*) را می‌توان نام برد که میوه دومی بر خلاف اولی که قرمز است به رنگ سبز می‌باشد.

شیر تیغک نرم *Sonchus oleracus*

یکساله با ساقه ایستاده، توخالی و معمولاً منشعب، پر برگ، شیرابه‌دار. بریدگی در برگ‌ها نسبتاً عمیق و تا حدودی متقارن. قسمت انتهایی برگ ۳ گوش. قاعده برگ دارای گوشوارک راست و نوکدار (برخلاف شیرک زبر *S.asper* که در آن گوشوارک‌های برگ پیچیده و گرد است). علف هرزی است بسیار شایع در باغ‌ها و مزارع و حواشی و نقاط متروکه. خاک‌های ازته، نسبتاً لومی، شنی و سنگلاخ و کمی مرطوب را ترجیح می‌دهد. تا ۲۰ هزار بذر در هر گیاه تولید می‌کند که به آسانی توسط باد به اطراف منتشر می‌شوند.

گندمک *Stellaria media*

یکساله که در پاییز یا در نقاط سایه و خنک در هر موقع از سال جوانه می‌زند. ساقه‌های نازک و منشعب، برگ‌های صاف و نوکدار و گل‌های سفید منفرد از ویژگی‌های این علف هرز است. ساقه‌ها روی زمین گسترده شده و در محل اتصال با خاک تولید ریشه می‌کنند. کندن و جمع‌آوری قسمت‌های هوایی چندان مشکل نیست ولی ریشه‌های باقیمانده در زمین مجدداً تولید گیاهان جدید می‌کنند. از اردیبهشت شروع به تولید بذر می‌کند که برای چند ماه ادامه می‌یابد. گندمک می‌تواند در خزانه‌ها مشکلات جدی تری به وجود آورد. چنانچه به موقع کنترل نشود بذور فراوانی به زمین می‌ریزد که برای سال‌های بیشتری آلودگی را تداوم می‌بخشد. توده‌های انبوه گندمک پوشش مناسبی برای تجمع آفات می‌مانند راب می‌باشد.

علف‌های هرز سیب

PTMP/SK/R&D/A/ Apple 03 /26092021

منبع

کلیایی، رئوف؛ خباز جلفائی، حسین؛ میرکمالی، حسین. (۱۳۹۴). راهنمای آفات، بیماری‌ها و علف‌های هرز سیب. تهران: نشر آموزش کشاورزی

تعاونی پترو تمدن مهام پارس

PTMP/SK/R&D/A/ Apple 03 /26092021

